

Акімова Наталія Володимирівна

доктор психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної підготовки та соціальної роботи

Кропивницького інституту
державного та муніципального управління,

Кропивницький, Україна

ORCID ID/ 0000-0001-9952-1153

ЕТНОПСИХОЛОГІЧНИЙ ПРОФІЛЬ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСМЕНА

Постановка проблеми. У сучасному світі бізнес набуває все більшого значення. Якщо в умовах миру бізнес був джерелом фінансових надходжень до державного бюджету та умовою розбудови структури сучасного суспільства, інфраструктури, що забезпечувала комфортне життя та давала доступ до благ цивілізації, то за умов війни бізнес став джерелом незалежності нашої держави. Нажаль, під час воєнного стану складно розвивати нову справу, навіть утримання попереднього рівню розвитку іноді вимагає надмірних зусиль, однак ми пам'ятаємо, що нам доведеться відбудувувати знищене. Тож роль бізнесу зростатиме і надалі.

Тим не менш порівняно з іншими європейськими країнами бізнес в Україні розвивається досить повільно і часто за зарубіжними стереотипами. Країні бракує власне українського бізнесу, з його своєрідним баченням економічних рішень, щирою українською гостинністю та гордістю за те, що ми Українці. Такий стиль бізнесу детерміновано особливостями української ментальності, а ще більше специфікою української самосвідомості, яка, як вважається традиційно, заважає вести бізнес.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Особливості етнопсихологічного портрету українця досліджували Р. Крисько, М. Махній, Н. Писаренко, О. Цюняк. У традиційний наукових описах характерними рисами українців вважаються:

– інтровертованість. Ця особливість виявляється в певній спрямованості на свій власний внутрішній світ, на проблеми, перш за все, власного соціуму. Інтровертність українців пов'язана з домінуванням минулого над майбутнім, байдужим ставленням до перспектив соціального розвитку... Інтровертованість виявляється також у миролюбності, зосередженості на своїй внутрішній свободі. Певна закритість для зовнішнього світу породжує особистісну стриманість, витривалість та впертість у досягненні задумів [5, с. 70];

– індивідуалізм. Він пов'язаний з обмеженістю, замкненістю, локальністю кола спілкування. Його вирізняють споглядальність, самозаглибленість, зосередженість на власних почуттях, відсутність

агресивності, у ньому переважають образно-чуттєве начало, спокій і безтурботність. Індивідуалізм українців зумовлює усунення людини від розв'язання проблем суспільства, обмеження її зв'язків з іншими людьми. Головне для українця, щоб його не турбували [5, с. 71]. Н. Писаренко номінує цю особливість дистантністю [4]. Р. Крисько називає її самостійність та зазначає, що українці люблять спілкування й колективну роботу [3];

– кордоцентризм, виявляється у прагненні жити, діяти за покликом серця, за інтуїтивним визнанням того, що є добро і зло, ...емоційнопочуттєва сфера переважає і панує над розсудковорозумовою сферою [5, с. 71];

– екзекутивність, що пов'язана з домінуванням у психіці українців жіночого начала (хоча не є синонімом жіночості), орієнтує людину на репродуктивно-відтворювальну діяльність, уникнення наднормативності, нестандартності. Емоційно-етичні начала передбачають життя українця в умовах поміркованого традиціоналізму, консерватизму. Водночас, екзекутивність виявляється в орієнтації переважно на виконавчу, обслуговуючу діяльність, у концентрації уваги на поточних проблемах... Слухняність, певне уникання ініціативи, романтичність, певна незахищеність, наївність, потреба в сильному захисникові – все це вияви екзекутивності [5, с. 73];

– толерантність, яка пов'язана з їхньою повагою до інших, бажанням порозумітися. Толерантність базується на архетипі рівності [5, с. 74];

– емоційність, домінування емоцій та почуттів над інтелектом і волею. Українцям притаманні несталість емоцій та настрою, швидка запальність та швидке згасання емоцій [5, с. 74];

– підвищена чутливість, схильність ображатися і відповідно слабка волева регуляція. Перевага емоційності, споглядальності, мрійливості над волею в характері українця часто призводила до того, що поставлені цілі не були досягнуті чи не реалізувалися не так як були задумані [5, с. 74];

– повага до старших, зокрема до батьків (так, дотепер у багатьох областях України діти звертаються на «ви» до своїх батьків) [5, с. 74];

– працелюбність, що виражається не лише в щоденній сумлінній праці від зорі до зорі, а й у святкових традиціях, які поетизують працю [5, с. 74; 3];

– потреба у компенсації. Україна належить до так званих «націоналізаторських держав». «Це є тип нових національних держав, що виникли на уламках старих імперій і керуються у своїй політиці такими принципами: 1) існує титульна національність, що 2) має право на цю державу; 3) однак інтереси цієї національності у цій державі скривджено і/або загрожено; тому 4) потрібні спеціальні дії, щоб подолати цю кривду чи загрозу; 5) ці дії є виправданими як торжество історичної справедливості [2, с. 152]

– наполегливість, інтерес до виконуваних справ, вміння показати себе і свою роботу [3];

– акуратність, старанність, сумлінне виконанням своїх обов'язків. Вони беруть активну участь у громадському житті, легко адаптуються до різних умов побуту і діяльності в багатонаціональних колективах [3];

– легковажне ставлення до грошей – «Гроші втратив – нічого не втратив. Друга втратив - багато втратив. Дух втратив – все втратив» [3];

– любов українців до законності і порядку [3];

– ґрунтовність, розважливність, напористість у ділових відносинах, також необґрунтована упертість, непоступливість, невміння йти на компроміс у взаємовідносинах [3].

В останніх дослідженнях [4] українці описуються як оптимістичні, активні, дистантні, з елементами егоцентризму, не підтримують групові інтереси, нонконформні, надають перевагу неформальному лідеру, творчі, мають високу мотивацію досягнень, яка формується на базі безпосередніх потреб та активного впливу оточення, та високий рівень домагань, швидко реагують, але у більшості дотримуються пасивно-захисної позиції.

Метою цієї статті є аналіз української ментальності в економічному аспекті, зокрема з огляду на психологію бізнесу. Завданнями є дослідження психологічних рис, що сприяють чи заважають українцям вести бізнес та побудова етнопсихологічного профілю українського бізнесмена.

Виклад основного матеріалу дослідження. Порівняємо риси етнопсихологічного портрету українця з професіограмою бізнесмена. На думку фахівців з економічної психології [1, с. 69] характерними рисами бізнесмена є

- прагнення до комерційного успіху й отримання прибутку;
- дія в умовах ризику ;
- поєднання функції власника капіталу, найманого керуючого і працівника;
- наявність комерційної ідеї;
- комбінування ресурсами і переміщення капіталу в зону максимальної прибутковості;
- певний набір особистісних якостей;
- свобода у виборі напрямів та методів діяльності.

При чому М. П. Бутко, А. П. Неживенко, Т. В. Пепа зазначають, що «Саме психологічний компонент: мотивації, установки, вольові якості та інші особистісні параметри визначають, чи стане людина підприємцем чи ні» [1, с. 61]. Психологічний портрет підприємця складається на їх думку з 3 блоків [1, с. 71-72]:

До інтелектуального блоку входять: компетентність, комбінаційний хист, розвинена уява, реальна фантазія, розвинена інтуїція, перспективне мислення.

Комунікативний блок – талант координатора зусиль співробітників, здатність і готовність до терпимості у спілкуванні з іншими людьми і водночас здатність йти проти течії.

Мотиваційно-вольовий блок – це схильність до ризику, відповідальність, прагнення боротися й перемагати, потреба в самореалізації й суспільному визнанні, вираженість мотиву успіху.

Перевага мотиву досягнення успіху над мотивом уникнення невдачі, схильність до ризику, потреба й уміння брати на себе відповідальність залишаються необхідними у психологічному портреті підприємця незалежно від форми, рівня або інших специфічних рис підприємництва. Враховуючи, що підприємець є самозайнятою особою, йому потрібні хороше здоров'я, невичерпна енергія й оптимізм. Вважається, що суттєвою ознакою підприємництва є активність, спрямована на побудову нових систем відносин – економічних, управлінських, етичних.

Також важливе місце посідають такі риси [1, с. 73-74]: готовність до ризику та творчість (інноваційність).

Тож підсумуємо, які етнопсихологічні риси українців сприяють, а які заважають бізнесу (Таблиця 1).

Таблиця 1

Етнопсихологічний профіль українського бізнесмена

№	Етнопсихологічні риси, що заважають у бізнесі	Етнопсихологічні риси, що сприяють бізнесу
1.	Інтровертованість	Толерантність
2.	Індивідуалізм, дистантність (обмеження контактів, прагнення жити самому по собі)	Працелюбність
3.	Миролюбство (відсутність агресивності)	Наполегливість, інтерес до виконуваної справи
4.	Кордоцентризм (жити за серцем, домінування емоцій над розумом)	Акуратність, старанність
5.	Екзекутивність (консерватизм, орієнтація на виконавчу, обслуговуючу діяльність, на поточні проблеми)	Самостійність
6.	Емоційність (швидка запальність та швидке згасання емоцій)	Легкість адаптації
7.	Легковажне ставлення до грошей	
8.	Упертість, непоступливість, невміння йти на компроміс, нонконформізм	
9.	Підвищена чутливість, схильність ображатися і відповідно слабка вольова регуляція.	
10.	Потреба у компенсації, пасивно-захисна позиція	

Висновки і перспективи подальших розвідок. Тож для успішного формування українського бізнесу потрібно розвивати такі психологічні риси як прагнення до комерційного успіху (багато українців досі працюють за добре слово і гарне ставлення), уміння оцінювати ризики та ризикувати, керувати страхом надмірної відповідальності, схильність оцінювати прибутковість ідей, дій, роботи.

Психологи знають, що характер людини змінюється протягом життя. Тож риси, що заважають вести успішний бізнес, це не проблема, а задача. Крім того, як зазначають фахівці з економічної психології, часто бувало так, що підприємець отримував спеціальні знання та вміння вже у ході розвитку свого бізнесу, а на перших його етапах він діяв інтуїтивно, або за допомогою залучених фахівців. Головне тут – бажання вчитися і постійно підвищувати свою кваліфікацію з метою удосконалення власного бізнесу, а таке бажання належить уже до особистісних якостей (допитливості, наполегливості, амбітності) [1, с. 76]. Ми у свою чергу плануємо у подальших дослідженнях визначити, які з названих рис є найважливіші для успішних українських бізнесменів та розробити навчальні програми, що формуватимуть відповідні риси.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бутко М. П., Неживенко М. П., Пепа Т. В. Економічна психологія. Київ : Центр учбової літератури, 2016.
2. Махній М. М. Етнопсихологія і міжкультурна комунікація. Чернігів : Видавець Лозовий В. М., 2015.
3. Крисько Р. Р. Етнічна психологія. URL : https://stud.com.ua/61900/psihologiya/svoyeridnist_psihologiyi_narodiv_blizhnogo_zakordonu#99
4. Писаренко Н. О. Психологічний портрет сучасних українців. Ніжин. URL : <https://naurok.com.ua/psihologichniy-portret-suchasnih-ukra-nciv-196571.html>
5. Цюняк О. П. Етнопсихологія. Івано-Франківськ : ЯРИНА, 2018.

Афанасьєва Наталя Євгенівна

доктор психологічних наук, професор,
Харківський національний економічний
університет ім. Семена Кузнеця,
Харків, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ, СТРЕСОСТІЙКОСТІ Й ЖИТТЄСТІЙКОСТІ У ПЕРШОКУРСНИКІВ

Вступ. Проблема адаптації здобувачів вищої освіти на початковому етапі професійної підготовки є однією з актуальних проблем сучасних